

Kære relevante politiske udvalg.

Arbejdet med indsatserne for vores vådområder skal styrkes. Det er vores hovedbudskab til jer fra Gudenåkomitéen, der som VandOplandsStyregruppe for Randers Fjord arbejder med at koordinere og sikre, at vi kommer i mål med de indsatser og mål, som af staten er defineret skal ske i Oplandet til Randers Fjord. I alt arbejder 13 kommuner sammen om at løfte arbejdet.

Den nuværende miljøtilstand i Randers Fjord er ikke god. Vandet er for uklart til at ålegræs kan vokse og brede sig som det naturligt har gjort tidligere. Der er stadig for høj tilførsel af næringsstoffer, og indsatsen for at nedsætte påvirkningen går for langsomt.

Kommunerne i oplandet til Randers Fjord har et fælles ansvar for at gennemføre den indsats som er fastlagt i statens vandområdeplaner. Målet er at genskabe en ren Randers Fjord med gode miljøforhold og rent vand. De 13 kommuner er samlet i en Vandoplandsstyregruppe (VOS), der er bygget op omkring Gudenåkomitéen. VOSen består af politiske repræsentanter fra de enkelte byråd. Et enigt VOS har nu besluttet, at der skal sættes ekstra turbo på indsatsen.

Det er forventet, at VOSen fremover får flere opgaver end i de to foregående planperioder. Det er allerede nu kendt, at VOS Randers Fjord har ansvaret for, at der inden udgangen af 2027 er fjernet ca. 84 ton kvælstof og 750kg fosfor fra fjorden, vandløb og søer i oplandet. Det kræver, at større jordområder bliver gjort permanent vådere, så der dannes naturlige vådområder der tilbageholder næringsstofferne. Det skal ske i et tæt samarbejde med lodsejerne.

VOSen har en fælles ambition om at nå helt i mål med indsatsen. Men det forudsætter også, at indsatsen prioriteres højt i kommunerne. Idet dét bemærkes at indsatsen ikke har været tilstrækkelig i de første to planperioder, er behovet i den 3. og sidste planperiode ekstra stort. Som første trin i at sikre en ren Randers Fjord fremsender Vandoplandsstyregruppen hermed en række anbefalinger til værktøjer, som kommunerne kan bruge i indsatsen.

Indsats og rammer

Indsatsen for at reducere udledningen af kvælstof (N) og fosfor (P) til vandløb, søer og indre farvande er baseret på frivillighed. Kommunerne i oplandet har et fælles ansvar for at gennemføre de indsatser som er fastlagt i statens vandområdeplaner. Men det er op til den enkelte kommune at vælge hvilke og hvor mange projekter den gennemfører. Lodsejerne deltager i projekterne på frivillig basis. De får kompensation for det indtægtstab der påføres når arealer der indgår i projekterne vådlægges og tages ud af drift.

Ekspropriation anvendes sjældent og kun i meget særlige tilfælde. Det sker fortrinsvis hvis ejeren af et lille, men centralt beliggende areal i et projektområde ikke vil medvirke.

Rammerne for indsatsen (også økonomisk) er fastlagt af staten. Men kommunerne kan indenfor disse rammer i en vis udstrækning selv vælge hvordan projekterne gennemføres, og tilpasse indsatsen til de lokale forhold. De skal dog også koordinere på tværs af oplandet. Dette sker i Vandoplandsstyregruppen.

Projekterne er delt op i faser:

Projekt-ide: ideen til et projekt kan komme fra en lodsejer, en screening gennemført af kommunen eller en konsulent, eller i forbindelse med andet arbejde i det åbne land (vandløbsrestaurering, klimatilpasning etc.). Ser ideen lovende ud, går man videre til en:

Forundersøgelse: kommunen søger om tilskud til at gennemføre en forundersøgelse der belyser om de tekniske og ejendomsræssige forudsætninger for et projekt er til stede. Er de det, søger kommunen om tilskud til:

Realisering: som starter med at der gennemføres en jordfordeling (Landbrugsstyrelsen). Derefter laves detailprojektering og anlægsarbejde.

I løbet af projektets faser er der mange forskellige muligheder for at fremme gennemførelsen i forhold til lodsejernes opbakning.

Der kan afholdes møder med lodsejerne og evt. andre i lokalsamfundet, på forskellige tidspunkter i projektforsløbet. Nogen holder det første møde allerede inden der sendes en ansøgning om forundersøgelse. Her kan lokalt kendte landbrugskonsulenter, oplandskonsulenter og/eller den lokale landboforening også deltage. Når jordfordelingen starter, afholder Landbrugsstyrelsen også et opstartsmøde, hvor der blandt andet skal nedsættes et lodsejerudvalg, der medvirker ved fastsættelsen af priserne for de arealer der indgår i jordfordelingen.

Kommunerne i Randers Fjord-oplandet har arbejdet med opgaven i mange år, og har for de flestes vedkommende opnået stor erfaring med arbejdet. Men det er desværre ikke lykkedes at opfylde de reduktionsmålsætninger der er fastlagt i vandområdeplanerne. Derfor gøres der nu en endnu mere samlet og fokuseret indsats.

Det fælles fokus indebærer blandt andet, at der skal arbejdes mere målrettet på at gennemføre projekter i tilknytning til Gudenåens hovedløb.

Derudover opfordrer Vandoplandsstyregruppen til, at der afsættes flere ressourcer til opgaven, både fra statens side og i de enkelte kommuner.

Værktøjer

For at fremme gennemførelsen af så mange projekter som muligt, og dermed opnå den reduktion af næringsstofbelastningen af Randers Fjord, som staten har fastlagt som målsætning, anbefaler Gudenåkomitéen/VOS Randers Fjord, at kommunerne i oplandet **overordnet set** lægger særlig vægt på følgende:

- Undersøgelse af alle projektideer, også genoptagelse af ideer der tidligere er blevet opgivet
- Tidlig inddragelse af lokale landbrugsorganisationer
- Tidlig inddragelse af nøgle-lodsejere
- Løbende og tæt dialog med udtagnings-/oplandskonsulenter

- Tæt dialog med involverede lodsejere i hele processen.
- Stor opmærksomhed på mulighederne for synergi med andre dagsordener, inklusive supplerende finansieringsmuligheder.

Af mere **konkrete værktøjer** anbefales det at anvende følgende:

- Brug i vidt omfang den lokale landboforening og/eller landbrugskonsulenter som indgang til dialog med lodsejere – de må gerne stå som vært for møder osv.
- Læg løbende projektidéer ind i ”banken” i vandoplandsplanen (VOPen), også selvom de er på et meget tidligt stadie.
- Snak med nabokommunen om der kan gennemføres fælles projekter hen over kommunegrænsen, eventuelt med Naturstyrelsen som projektejer.
- Brug Gudenå Helhedsplanens afsnit om vandhåndtering meget aktivt som løftestang for indsatsen.
- Undersøg om der er politisk opbakning til at anvende ekspropriationsværktøjet oftere, hvis et projekt går i stå på grund af enkelte lodsejeres modstand.
- Insister på at bruge den seneste faglige viden i vurderingen af om et projekt er effektivt nok til at få tilsagn om tilskud – det er i orden at udfordre statens rammer.
- Undersøg tidligt om det er muligt at inddrage kommunale arealer i en jordfordelingsproces, og om der er (politisk) interesse for at opkøbe arealer til naturbeskyttelsesformål eller publikumsfaciliteter.
- Udnyt muligheden for at lade Naturstyrelsens lokale enhed indgå som projektejer. Naturstyrelsen kan ifølge de gældende regler tage op til 20% af indsatsen i oplandet.

Med venlig hilsen,

På vegne af VandOplandsStyregruppen for Randers Fjord

Rune Kristensen
Formand Gudenåkomitéen og VOS Randers Fjord
Formand, Klima- og Miljøudvalget, Silkeborg Kommune

Karen Lagoni
Næstformand, Gudenåkomitéen og VOS Randers Fjord
Medlem af Miljø- og Teknikudvalget, Randers Kommune